

„AZ IMPRESSZIONIZMUS EGY ROSSZ ÚT”

HERMAN LIPÓT FESTŐMŰVÉSZ 1921-ES NAPLÓJA, 1. RÉSZ¹

Budapest, 1921. január 2.

Semmi különös újság, Rózsit² és Gárdosné³ a szombaton rendezendő piknik tartja izgalomban, mely körül természetesen egynémely vitás pont is felmerül, miután sohasem jó ilyfajta közös ügybe belemenni. Azt hiszem ez az első és utolsó eset. Szilveszterkor Jámbor⁴ és Falus⁵ is nálunk vacsoráltak, később Glatter Gyula⁶ és Béla,⁷ majd Gárdos is megjelent. 1/2 2-ig tartott a társalgás, akkor csendben szétozlottunk. Tulajdonképpen készülődni kéne a csoportkiállításra, mely előreláthatólag a hó végén nyílik; a képeim még nincsenek kellő számmal befejezve, de akkorára természetesen elkészülök velük. Kíváncsi vagyok milyen lesz az anyagi eredmény. A most nyitva levő Horthy – Szentgyörgyi kiállítás nem túl sok jót ígér. Igaz, hogy január eleje nem jó időny. Tán februárra javul a helyzet. Az bizonyos, hogy sok véletlen eredménytől függ az anyagi siker. Egy esetleges börze baisse⁸ jelentékenyen befolyásolhatja a szituációt. Pedig ezúttal igen fontos volna a jó anyagi eredmény, mert ettől függ a nyári programunk. A tavalyi év anyagi eredménye bevételben 378 000 Korona, készpénz készlet az év elején kb. 120 000 Korona s vagy 35 000 Korona értékű ráma, egy 8 000 Koronás régi kép. Szükségeinkben a kiadásaink a múlt évben ilyképpen körülbelül 220 000 Koronára tehetők. Ebből aztán beruházásra már meglehetősen kevés jut. Jövőre az emelkedő drágaságot tekintve legalább is 400 000 kiadásra kell számítani, s hogy valamit félretehessek, legalábbis 600 000 kéne keresnem. Vajon sikerül majd ez? Ha a helyzet nem konszolidálódik (már ami a gazdaságot illeti), úgy remélhető még némi kereset, mert ilyenkor az emberek hajlandók képekbe fektetni a pénzt, de ha emelkedik valutáik értéke, úgy némi üzleti pangásra lehet kilátás. Az olaszországi 4 havi tartózkodás, úgy látszik, egyelőre vízbe esett. 400 ezret e célra (20 ezer líra) nem tudok összekeresni. Meg kell majd egyelőre elégednem egy rövidebb, egyedül

¹ A kézirat lelőhelye: Herman Lipót naplója. KEMKI Archívum és Dokumentációs Központ, ltzs.: 19920/1977/XXI. [KEMKI ADK] A kéziratot kiolvasta és jegyzetekkel ellátta Bardoly István, szerkesztette Markója Csilla (HUN-REN BTK MI).

² Radó Jozefa, Rózsi (1898–1984), Herman Lipót modellje, majd élettársa, utóbb felesége.

³ Gárdos Aladár (1878–1944) szobrász, felesége Glatter Etelka. A Kelenhegyi úti műteremházban laktak.

⁴ Jámbor Lajos (1869–1955) építész.

⁵ Falus Elek (1884–1950) festő, grafikus.

⁶ Glatter Gyula (1886–1927) festő, testvére Glatter Béla (1888–1930). Édesapjuk Glatter Ármin (1862–1933) festő a Kelenhegyi úti műteremházban lakott.

⁷ Iványi-Grünwald Béla (1867–1940) festő.

⁸ bessz – áresés a tőzsdén

megteendő tanulmányúttal. Talán Bécs, Drezda, München, esetleg Velence. S ha majd jobbra fordul dolgunk, lehet majd egy kiadósabb külföldi tartózkodás.

Budapest, 1921. január 5.

Az előkészületek egyrészt a szombati közös piknikre, másrészt 2–3 hét múlva megnyíló kiállításunkra. Az előbbiek nem nagyon izgatnak, majd csak lesz valahogy, az utóbbi már jelentőségteljab, mert még néhány képet be kell fejeztem, vagy legalábbis olyan állapotba hozni, hogy késznek hasson.

Ma három képet lazúrozgattam és foltozgattam, azaz hoztam olyan állapotba, hogy esetleg már kiléphetek velük. Hátra vannak még a nagyobbak, a Grósz-féle⁹ és a családi idill, meg néhány apróbb dolog. Az egy termet könnyen fogom megtölthetni, mégis azt szeretném, ha mennél impozánsabb lenne. A Szentgyörgyi-Horthy kiállítás¹⁰ eddig nem nagyon sikerült, gyér látogatottság és kevés vétel. Pedig Szentgyörgyi igazán figyelemreméltó szobrász, úgy látszik a fiatalok között a legkülönb tudásban. Horthy utánczója nagybányai kollégáinak, nem éppen tehetségtelen, de azért meglehetősen kiskaliberű. Kíváncsi vagyok, vajon lesz-e sikere a mi kiállításunknak, mindenesetre bővebb és érdekesebb tartalmú lesz s talán nekünk nagyobb a közönségünk is. Hát majd meglátjuk, hogy lesz. Ha sikerül a kiállításon sok képet eladni, valószínűleg lesz érdeklődés az itthoni dolgok iránt is. Ha haza kell hoznom a képeket az sem nagyon nagy baj, legalább folytathatom őket. Annyit már most is kijelenthetek: nem vagyok megelégedve azzal a stádiummal, amelyre eddigi képeimet eljuttattam. Sokkal alaposabban és bensőségteljabban kell megoldanom a témáimat, aminek előfeltétele: 1) logikusabb elképzelése a témának, 2) alapos tanulmányrajzok és kísérletek, 3) frissebb, határozottabb és festőibb kivitel. Ezzel azt is megmondtam, hogy mi hiányzik munkáimból. Bár egyik-másikuk nem invenciótlan s elképzelésében is van némi talentum, mégis igen sok hiányzik még belőlük. De hát ez a mi pályánk tele van küzdéssel s remélhetőleg fejlődéssel is. Az utolsó két esztendőben azt hiszem meglehetősen sokat fejlődtem s okultam is. De ez, ami most kiállításra kerül, tulajdonképpen még nem az eredménye ennek, csupán a kísérlet s feldolgozgatások tárháza. Éppen csak azt mutatja be annak, ki jóindulattal nézi, hogy itt talentumos s termékeny agyú ember dolgairól van szó, akinek hibáit s fogyatékoságait el kell nézni egyelőre. De a legközelebbi kiállításon (mely valószínűleg a téli Szinyei kiállítás lesz) majd más dolgokat látnak.

⁹ „Pásztorjáték című képen kéne a befejező munkálatokat elvégezni, ma még egy újabb feladatot vállaltam, egy Grósz Jenő nevű gazdag embernek ebédlője számára egy festményt (6000 Korona)” – írta naplójába 1918. január 23-án. Ltsz.: KEMKI ADK, 199920/1977/XVIII.

¹⁰ Horthy Béla festőművész és Szentgyörgyi István szobrászművész gyűjteményes kiállítása 1921 januárjában volt látható az Ernst Múzeumban.

Kilenc Herman Lipót portré. 1., Basch Andor rajza, 2., Feiks Jenő rajza, 3., Berán Lajos rajza, 4., Pólya Tibor rajza, 5., Lányi Ernő szobra, 6. Zádor István rajza, 7., Mattyasovszky Zsolnay László rajza, 8., Kandó László rajza, 9., Prihoda István rajza. Repr. *Színházi Élet*, 1921. július 3–9. 23.

Budapest, 1921. január 7.

Rendes szokásomtól eltérően az idén nem üdvözöltem fogadkozásokkal s óhajtásokkal az újévet. Talán éppen ezért sok meglepetéssel szolgálhat. Megint írnak a lapok a vörös veszedelemről, az oroszok kezdik a románokat Besszarábiáért szorongatni, s tavasszal Lengyelországgal is összevesznek minden valószínűség szerint. Ezek, úgy látszik, egyelőre nem nyugszanak addig, míg a régi Oroszország területét vissza nem szerzik, s ha akkor még Leninék lesznek uralmon, úgy igyekeznek majd elhinteni a bolsevik tant egész Európában. Mi ugyan nem kérünk belőle újra, inkább megszöknék akárhová, csak újra ne halljam, hogy egyformák vagyunk s minden a miénk tökfőzelék mellett. Hiszen a fehér rémuralom sem valami nagy gyönyörűség, de ez legalább enyhül, míg a vörös terror, ha le nem törik¹¹ – mint pl. Oroszországban – mindig erősödik – legalább így mesélik. De hagyjuk a politikát. Soha többé ne kelljen vele foglalkozni. Azt hiszem, én szakszervezeti vagy más politikai elnök az életben többé nem leszek.¹² – A piknik, úgy látszik, elég jól fog sikerülni, a vendégek által hozandó holmikat Falus rendezi, meglehetősen nagy hozzáértéssel fog történni. Az asszonyok persze szörnyen izgatottak, az ő szemükben az ilyen hatalmas esemény. – Tegnap Zádorné¹³ telefonált nekem a Fészekbe, hogy sógora, ki Aradról jött, üzenetet hozott bátyámtól, ki valószínűleg szombaton reggel vagy délben érkezik, nagyon örülök neki, már rég nem láttam, s bútorai ügyét is el kell intézze. Ezt rosszul csinálták, annyi bizonyos. Most csak arra vagyok kíváncsi, hova költözködnék. Az a lehetőség, hogy itt maradnak, most már némi nehézségbe ütközik. Pedig ki tudja, nem is volna olyan rossz, hiszen a viszonyok is megjavulhatnak. – Falustól hoztam tegnap egy faragott rámát, mely pontosan megfelel anyám arcképe-re. Természetesen este hazajövetelem után rögtön áttettem, s ma délelőtt már a falra is függesztettem. Azokat a képeket, melyeket saját tulajdonomul akarok megtartani, nem akarom rossz rámákba tenni, hanem szukcesszíve faragott vagy legalábbis igaz aranyozásúakba. Ezek a bronzozott masszarámák éppen csak eladásra jók. – Voltam tegnap délután Pollatschek Lilyéknél.¹⁴ A karácsonyt pihenésre használta fel, nem sokat dolgozott. Egy megkezdett tanulmányfeje (szénnel) haladásról tesz tanúságot. Azonban megint csak a régi baj ezen a pályán a lányokkal. Természetből fogva nem képesek azt nyújtani, ami a képzőművészetben a döntő jelentőségű: a férfiaságot és az összefoglaló erőt, mely a dolgokban a lényegét meglátja. Ehhez nem is annyira nagy intelligencia, mint erős ösztön kell, ami még a férfiak 90 %-nál sincs meg. Ezért van olyan igen kevés jó művész a nők között. – Csáktornyai¹⁵ mesélte tegnap este, hogy egy vacsorán volt, melyen többek közt egy szép szőke asszony volt jelen, ki nekem titkos tisztelőm. Weisenfeld (Siffer) Micikéről van szó, ki a nagyszentmiklósi nyári kalandot, illetőleg levélírási szórakozást (ezelőtt 12 évvel) még mindig emlékezetében tartja s valószínűleg

¹¹ Az intervenció háború már folyik.

¹² Utalás 1919-es művész szakszervezeti szerepvállalására.

¹³ Zádor István (1882–1963) grafikus felesége, sz. Sonnenberg Berta.

¹⁴ Pollatschek Lily (1905–?) festő, Pollatschek Elemér orvos leánya, Herman Lipót magántanítványa.

¹⁵ Csáktornyai Zoltán (1886–1921) festőművész.

az akkor írott leveleimet is megtartotta. Hiába, szép dolog fiatalnak lenni. Ha az ilyen emlék megmarad, s kissé kialakul, öregasszony korán úgy körülakódik fantáziával, mint egy korallág. (este) Előszedtem 1907-ből való naplókönyvemet s elolvasom a W. Micivel való történetecskét, mely valóban igen kedves, csak persze nem olyan egyszerű, mint ahogy én azt a 23 éves eszemmel megoldani kíséreltem, bár akkor sem voltam valami tökkelütött. Viszont az emberi lélek – különösen a női – nem valami egyszerű probléma. Abból a szempontból is érdekesek akkori jegyzeteim, hogy jelenlegi művészi törekvéseimnek kezdetei mutatkoznak már. Volt bennem valami, ami magasabbra vitt, mint a puszta naturalisztikus lefestése a természetnek, az ú. n. „naturausschnitt”.¹⁶ Szerettem volna valami Grand-art szerű dologba belefogni, de még nem volt elég tapasztalatom. Ha akkor a bohókás szerelmi levelecskék helyett képekbe igyekeztem volna indulataimat vagy vélt érzelmeimet kifejezni, előbb jutottam volna oda, ahova ma törekszem. Akkor azokban a levélfrázisokban tulajdonképpen azt csináltam, amit ma teszek, amit allegorikus festményeimben igyekszem kifejezni. Ódákat a természet, a szerelem és az életöröm szépségeiről, egyelőre kissé közhelyekkel. De kísérleteket teszek már, hogy önálló hangon zengjem nektek az érzelmeiket. Ilyesfajta tapogatózás az a mókás kép, melyen boszorkánykonyhát ábrázolok, s amely a kiállításomon is fog szerepelni. Egy másik idea forog a fejemben, hol pogány öröm fejeződik ki egy hatalmas őserdőben, ehhez azonban majd csak kiállításom után kezdek. – Ma sokat foglalkoztam a 23-án megnyíló csoportkiállításbeli termem¹⁷ elrendezésével, azzal kapcsolatban, hogy Reisser,¹⁸ az aranyozóm szállított ismét néhány rámát, többek között egy 3000 Koronát, mely a Grósz-féle képre kerül s eléggé jól sikerült. Körülbelül 30–32 kép van tervezve a kiállításra, melyeknek becsértéke átlagosan 500 ezer Koronát tesz ki. Ha azonban 150–200 ezres eredményt érnek el, meg leszek elégedve. Minden a momentán gazdasági szituációtól függ. Ha nagy Hausse¹⁹ lesz, úgy könnyen adják majd a tízezsreket. Ha nem, úgy a nyakunkon maradnak a képek, ami elvégre még mindig nem szerencsétlenség, mert végeredményben elkél minden a műteremből is. Éppen csak az egyszerre való összegtől esnék el. Költségem szerencsésen úgy elosztódott, hogy momentán nem lesz sok, mert okosan úgy intézkedtem, hogy a rámák terhe nem egyszerre érint. A fénykép utáni portrék és üvegablakok kartonjai 100 000 Koronát tesznek ki, ez az összeg február hónapban esedékessé válik, mert akkor mindezek elkészülnek. Ilyformán február végén lesz 150 ezer félrerakott pénzem, melyhez a kiállítás anyagi eredménye teljes egészében hozzácsatlakozik. 250 ezer Korona félretett pénzzel a hátam mögött sokkal nyugodtabban tudok majd dolgozni s megalapozom majd a szükséges művészgöggöt, mely az igazi boldoguláshoz (értvén ez alatt nem

¹⁶ természetkivágat

¹⁷ Utalás az Ernst Múzeum XV. csoportkiállítására, melyen Csáktornyai Zoltán, Herman Lipót, Iványi-Grünwald Béla, Kandó László, Zádor István, Kisdaludi Strobl Zsigmond és Románé Goldzieher Klára vettek részt. A kiállítás 1921. január 23-án nyílt.

¹⁸ Reisser Elek aranyozó és képeretező mester, a Mária Terézia (ma: Horváth Mihály) téren volt a műhelye.

¹⁹ hossz – bőrze kifejezés

csak anyagit) szükséges. Ernst²⁰ kissé be van ijedve, mert a Studio²¹ is hirdet aukciót s állítólag igen szép anyaguk van. Mások is terveznek aukciókat jó pesti szokás szerint, ahol, ha egy bolt jól megy, mindjárt alakul 15 konkurens. Egy egészséges konkurencia nem árt, mert arra szorítja Ernstet, hogy kissé kedvünkben járjon. Most már siet megépíteni a helyiségének nagy felülvilágítós termét, nehogy a Szinyei Társaság otthagyja. Intézetének renoméja, valamint gyakorlatuk, igen nagy előnyt biztosít nekik, amit nehezen gyűrhet le a konkurencia.

Budapest, 1921. január 9.

Lezajlott hát a nagyszerű piknik, mégpedig igen kedélyesen és sikeresen. Rengeteg enni és innivaló, egész kánaáni bőség, mely nem akart elfogyni, nem csak azért, mert mi gondoskodtunk sokról, de a fiúk, barátaink, olyan hihetetlen bőkezűséggel járultak hozzá, mely a normális képzeletet felülmúlja. 4-500 Koronákat, sőt 1000 Koronákat raktak össze személyenként, s Falus, ez az igazán kedves, szolgálatkész, mindenkinél kedvesebb barát vállalta a beszerzést, melyet oly módon vitt véghez, ahogy csak ő képes rá, minden feminin érzését beleöntve az ügybe, mert étel, ital rendelést a legnagyobb kéjjel cselekszi. Még Fényes bácsi²² is letett hagyományos spórolásáról, buzgón hozzájárult a dologhoz, 3 óra hajnalig volt itt s határozottan egy kis spicce volt. De Grünwald Bélának is, ki itt volt családjával s a többinek mind, mintha csak versenyezni akartak volna kedvességben s ezt tették is, úgy látszik, hogy szeretetből irányunkban. S az, hogy mindenből nagy bőség volt még fokozta a jókedvet. Tulajdonképpen igazán magunk közt voltunk, a rendes társaság, a jó barátok, meglepő volt, hogy milyen sokan voltak. Csak Zádor nem jött el betegsége következtében s Kandó²³ és Wolfner Gyuri²⁴ ugyanilyen okból, amit persze nagyon sajnáltunk. Gyula bátyám²⁵ végszóra érkezett tegnap délelőtt, rögtön beállított a spendírozók közé 3 üveg pezsgővel s az est folyamán egész reggel 6-ig, amikor szétoszlott a társaság utolsó maradéka (Illés Pista, Lippai, Bálint Zoltán,²⁶ Csáktornyai), s úgy látszik jól is érezte magát, ami viselkedéséből Rózi iránt (ki természetesen nagyon boldog volt) is kitűnt. Illés Pista kitűnő, mókás előadó volt, Csáktornyai énekelt és aukcionált, Feiks²⁷ ígan zongorázott, Fényes bácsi harsogott, Falus nagy buzgalommal adta Maitre d'Hotelt páratlan ügyességgel. Nagyon mulatságos volt a háda (hazug) részvénytársaság megalakulása, mit Illés Pista vezetett. Kemény, Basch Andor, Lippai, Jámbor, Bálint, Vidovszky, Karczag Laci, Herquet, Prihoda, Kálmán Lehel, Glatter

²⁰ Ernst Lajos (1872-1937) műgyűjtő, műkereskedő, múzeumlapító.

²¹ A Magyar Studio I. művészeti aukcióját a Nemzeti Szalonban rendezték 1921. február 10-12-én.

²² Fényes Adolf (1867-1945) festő.

²³ Kandó László (1886-1950) festő.

²⁴ Wolfner György, újpesti (1888-1944?) textilgyáros.

²⁵ Herman Gyula (1882-1929), Herman Lipót bátyja.

²⁶ Lippai Gyula (1883-1941) ügyvéd; Bálint Zoltán (1871-1939) építész.

²⁷ Feiks Jenő (1878-1939) festő.

Gyula és fivére, Gárdos két bátyja²⁸ s az asszonyok, Péterné, Strobl Zsigáné, Kacziány-né, Tibiné, Grünwaldné, Glatter Feriné, Feiksné, s még néhányan, kiket itt kifelejték, mind igen jól érezték magukat. Bánó és Dudits²⁹ későbbben jöttek. Hárman, illetőleg négyen nem jelentek meg, részben betegség következtében (Kandó, Zádor, Wolfner Gyuri), Tolnai³⁰ pedig bizonyára azért, mert későn hívtuk.

Budapest, 1921. január 10.

A piknikkel sikert arattunk, ezt veszem ki legalább az emberek szavaiból. A piknik estén feljött Ernst ide a műterembe s megnézte a kiállításhoz szoba jöhető képeket. A nagy képet, (Grósz) félét, nem ítélte egyelőre kiállíthatónak, amit nem is nagyon bánok, mert valóban sok munka volna még rajta, egyébként a többi mind kiállításra kerül, főleg a sok kisebb. A nagy képre átvevő valószínűleg Goda³¹ lesz, ki már múltkor hajlandónak mutatkozott erre. Különben is eladta már azt a 30 ezrest, melyet legutóbb vásárolt, s ahelyett bizonyára másra lesz szüksége. Hallom, hogy ma itt is volt nálunk, de mi nem voltunk itthon. – Jakab³² volt ma itt, el akarja sütni a Jordaens iskolát Deutschnak, de persze provízióért.³³ Én már 160-at akarok érte kapni tisztán. Nem küldtem ugyan még el ma, de lehetséges, hogy még lesz belőle üzlet. Dolgoztam még egy keveset, azt hiszem holnap, holnapután készen leszek képeimmel,

²⁸ Kemény Simon (1882–1945) költő, újságíró; Basch Andor (1885–1944) festő; Bálint Zoltán (1871–1939) építész; Vidovszky Béla (1883–1973) festő; Karczag László (1886–1944) orvos; Herquet Rezső (1884–1948) építész; Prihoda István (1891–1956) festő; Gárdos Aladár (1878–1944), Gárdos Ede, Gárdos Oszkár; Péter Jenőné, Péter Jenőné Auer Margit; Kisfaludi Strobl Zsigmondné Mellinger Irma; Kacziány Aladárné Schultz Dóra; Pólya Tiborné Arányi Szeréna; Iványi-Grünwald Béláné Bilcz Irén Matild.

²⁹ Dudits Andor (1886–1944) festő.

³⁰ Tolnay Ákos (1861–?) festő.

³¹ Goda Géza. „Bementem az útlevelehivatalba, hol meg is kaptam az útlevelem. Ott találkoztam Goda Gézával és feleségével. Goda műkereskedéssel foglalkozik”. 1920. május 3. KEMKI ADK, ltsz.: 19920/1977/XXI.

³² Jakab Dezső (1864–1932) építész. Ő szerzett megrendelést Hermannak egy pannóra 1920-ban: „A Jakab Dezső-féle rendelés (Deutsch, Lendvay utca) perfektnak mondható, 32 000 Koronát fog hozni.” 1920. február 9. ltsz.: 19920/1977/XXI. „A Deutsch-féle munkákból a három dekoratív képre megkaptam a rendelést, ez 32 ezer Koronát jelent s 2–3 hét alatt meg kell csinálni.” 1920. szeptember 9. KEMKI ADK, ltsz.: 19920/1977/XXI. – Deutsch Sándor, VI. Lendvay u. 16.

³³ 1920. szeptember 1-én írta naplójába: „[Rottmann] Aladárral elmentünk ismerőse irodájába – valami tőzsdeügynök – majd vele Mester utcai lakására, hol több képet mutatott, melyek közül egy nagyobb ráma nélküli a szekrény tetején tetszett nekem a legjobban, bár ő az A. Ostade-val jegyzett kis képre volt a legbüszkébb. Ez lehet, hogy a művéstől való, de nem valami különös dolog. A szekrényen levőt vizsgáltam meg utoljára, ez a Jordaens iskolára valló kép nagyon poros volt, egyes helyeken benyálaztam s láttam, hogy ügyes dolog minden elrajzolások dacára, főleg a csendéleti része, melyet valószínűleg más valaki festett, látszik precíznek. Felajánlotta, hogy vegyem meg, 10 ezer Koronát kért, végül 8-ért ideadta”. KEMKI ADK, ltsz.: 19920/1977/XXI.

elszállításra készen. Godával este beszéltem telefonon, abban az irányban óhajtottam tárgyalni, hogy utazzunk együtt Ausztriába bevásárlásokat eszközölni képekben és régiségekben. Ezt szívesen teszem, mert ez nagy szórakozás is volna, és nem is ártana egy kis körutat tenni a múzeumokban.

Budapest, 1921. január 13.

Tegnap ismét elmentem a Horthy – Szentgyörgyi kiállításra. Szentgyörgyi kétségtelenül legtöbbet tud a mesterségi részről a fiatalabb szobrászgenerációból, Bigézó fiú-ja pedig határozottan a legjobb munkák egyike, amelyet az utóbbi időben készítettek. Sokan amellet vannak (Fényes, Zádor, Ernsték és magam is), hogy neki kell adni a 10 ezres jutalmat az idén s nem Szőnyinek, ki ugyan tehetséges ember, de pillanatnyilag hanyatlást mutatnak a Műcsarnokban kiállított képei. A grafikai díjra vonatkozóan sem tudunk még megegyezni. Sokan Sándor Józsefnek óhajtják odaadni, de én még nem tudok teljes lélekkel e mellett dönteni. Majd meglátjuk. A tagjelölésekre vonatkozólag eddig 6-ot jelöltünk: Rudnayt, Mattyasovszkyt, Csáktornyait, Szentgyörgyit, Luxot, Gárdost.³⁴ Hetedikül a sorba valószínűleg Horthy Béla kerül, kit Réti ajánl, ha van kilátás bevásárlására. Éppen ezért néztem meg tegnap a műveit, melyeket nem is találtam olyan jelentéktelennek, mint első pillanatban. Határozottan tehetséges ember s jó színérzéke is van, bár önállósága sok kívánnivalót hagy hátra. Mégis a festésének tendenciája legalább jó irányú, s már nem ellenzem esetleges felvételét a Társaságba. Mégis, valószínűleg, abban egyezünk majd meg, hogy egyelőre nem veszünk fel több tagot, mint hármat s az esztendők folyamán legfeljebb 40-re egészítjük ki magunkat. Azon túl csak az egészen feltűnő zseni csillagok kedvéért teszünk kivételt, mert nagyon sok taggal a működésünk lehetetlenné válnék. – A zsidó festőkurzus megnyitása is a valóság stádiumában lesz most már nemsokára, azt hiszem február elején a tanítást már meg is kezdetjük. Vezetőkül felkértük Fényest, és Mannheimert,³⁵ természetesen ez csak tiszteletbeli dolog, egymás tanításába nem beszélhetünk bele, az elv az, hogy a felvett növendékek választanak tanárt. Szombaton már megnézzük a jelentkező növendékek munkáit s megállapítjuk a tanítás ügymenetét. – A kiállításra munkáimat már szombaton viszik be az Ernst-be, alapjában véve most az egyszer az anyagi sikerre vagyok pali, bár ez rendszerint az erkölcsivel együtt jár. (Szentgyörgyinéél nem ez történt.) Goda valószínűleg fog üzletet kötni velem újra, Berlinben szándékozik valami képvásárt csinálni. Erről különben még tárgyalunk. – A Jordaens iskoláját ma elküldöm a Deutsch úr házába, ott holnap felpróbálják a hallba, s esetleg megveszi. Tulajdonképpen sajnálom kissé, de sajnos nem vagyok abban az anyagi helyzetben, hogy egy lehetőséget – drágán eladni egy képet – elszalaszthassak. Elvégre nem is túl sok érte 200 ezer, ha Krausz Simi egy Czencz³⁶

³⁴ Rudnay Gyula (1878–1957) festő; Mattyasovszky Zsolnay László (1885–1935); Lux Elek (1884–1941) szobrász.

³⁵ Magyar Mannheimer Gusztáv (1859–1937) festő.

³⁶ Krausz Simon (1876–1937) bankár, vakmerő bankügyleteiről volt híres. Czencz János (1885–1960) festő.

aktért a Műcsarnokban 120 ezret ad. Úgy látszik tényleg nem sokat ér a pénzünk. Ha szerencsésen összetudnék a nyárig 3–400 ezret spórolni, úgy lehetne már valamit kezdeni, akár képekkel kereskedni, akár másmilyen módon gyümölcsözően elhelyezni a tőkét, mely elvégre nagy függetlenséget biztosít a munkásságomban, nagy szabadságot ad. Nem szabad függenem a perc szeszélyétől. – Tegnap este a Fészekben bemutattak egy filmet, melyen az ismerősök közül Tolnay Ákos, Kövér Gyuszi, Bruder Ferenc³⁷ játszottak. Konstatáltuk, hogy úgy látszik, nem is olyan nagy dolog a filmen szerepelni s csak színésznek nem szabad lenni, hogy jól játsszék az ember. A filmdráma különben elég rossz, csupán néhány szabadbani felvétel sikerült. Címe: „A fogadalom”.³⁸ Gárdosné is jelen volt, ki természetesen nem tudott úgy viselkedni, mint az estélyen, zavarban volt, nyűgösködött, éppen úgy, mint máskor, ha idegenek közt van. Paulay Erzsí zokon vette, hogy nem hívtam a piknikre, erre Ubul³⁹ ajánlkozott, hogy rendez egyet. Péteréké 22-én lesz,⁴⁰ erre a kifogással, hogy másnap nyílik a kiállításom, nem megyek. A fő ok a tekintet Rózsira, kit nem híván meg s így én sem akarok menni. Az természetes, hogy ilyen tűszúrások fogják érni Rózsit ezután is, dacára a jól sikerült pikniknek, de hát ez egyelőre el kell viselni. – Dolgoztam ma még egy keveset az egyik képen, de aztán rendes szokásomhoz képest nem tudtam megállni, hogy valami újba bele ne fogjak, egy nagy csoportba, ki aranykorszzerű boldogságban lopja a napot egy magas, erdős tájon. Tulajdonképpen egy variánsa az Orfeusz témának a fürdőzőkkel, ahogy az már szokásommá vált. A kompozíciók lassanként fejlődnek, bár be szoktam tartani ragaszkodásomat a régi témákhoz. Egy kemény rendszerre vágyódom, mely szerint sokkal eredményesebben tudnék dolgozni. Igaz, hogy sok új dolog jut az eszembe, amellyel foglalkozni kell, de ezeket szépen, okosan külön lehetne venni míg megérnek s míg kellő tanulmányokat gyűjtöttem hozzájuk. Erre ugyanis igazán nagy szükség van. Azonkívül, meg kéne próbálni a tempera módszert. Ez ugyanis annak a képtervezési módszernek, melyet én is gyakorlok, nagyon jól megfelel. – Este a Renaissance Színházban voltunk Rózsival, születésnapja volt.

Budapest, 1921. január 15.

Ma reggel József, Ernst szolgája eljött a képekért. Kocsira raktak 29 kisebb-nagyobbat s elszállították. Péter Jenőektől is elvitték a *Szerelmes ostrom* címűt s Godától is visznek valószínűleg még 3-at. Nem tagadhatom, hogy ez a kiállítás némi izgalmakat

³⁷ Kövér Gyula (1883–1950) festő; Bruder Ferenc, *Az Est* tördelője.

³⁸ „Az Orion filmgyár a Kertmoziiban mutatja be a *Fogadalom* című szenzációs filmjét. Az Orion filmje igazi magyar film, nemcsak azért, mert magyar gyár készítette, mert magyar színészek és magyar társaság tagjai játszik és mert magyar szerzőnek, – Náday Bélának ez a műve, hanem legfőképpen azért, mert magyar a tárgya. A darabban látható falkavadászatot a magyar arisztokrácia tagjainak és a székesfehérvári huszárezrednek a részvétele szenzációssá teszi.” *Budapesti Hírlap*, 1921. május 22. 6.

³⁹ Kálmán Jenő Ákos (Ubul) (1883–1958) zenekritikus, újságíró.

⁴⁰ Péter Jenő gépészmérnök, a Franklin Társulat vezérigazgatója, Péter András művészettörténész édesapja.

okozott már eddig, még álmaimba is beleszövődött némi drukk a siker érdekében, ami el is maradhat. Szinte fogadkozni volna kedve az embernek, hogy nem állít ki többet, vagy legalábbis nagyon ritkán, nehogy ilyen izgalmaknak kitégye magát. Milyen kellemes dolog lehet gazdagnak és függetlennek lenni s úgy dolgozni, hogy az ember saját lakásába akasztja fel a képeit és úgy is festi meg, hogy oda passzoljanak. Bizonyára stílusosabban sikerülnének, mint így, mikor ismeretlen hely s emberek számára készülnek. No, ha a sors segítségemre lesz, tán javul majd a helyzetem, keresek némi pénzt, meg is spórolok valamennyit s nyugodtabban dolgozhatok. De lehet, hogy romlik is még a helyzet. Kiállításunk sikere a börze Hausse-tól függ. – Tegnap Goda Géza volt kedves feleségével. Nézegették a kiállításra készülő képeket, de vétel azért nem történt, mert ezzel megvárjuk a kiállítás végét egyrészt, másrészt pedig majd az itthoniak közül fog vásárolni, melyeket azonban még be kell fejezni. – A műterem most kissé üres, hogy sok képet elvittek, de máris ráházódik egy csomó új dolog, hogy kéznél legyenek a képek, hátha jön mégis valami vevő. Elvem most az: ki nem engedni a vevőket, mert jelenleg készen levő műveimet nem valami túl sokra becsülöm. Az ezen utániakhoz akarom összeszedni erőmet. A mostanig csinált dolgokat ugródeszkának akarom tekinteni egy komoly munka megalapozására. Rendes tanulmányok, jól meggondolt kompozíció s igen gondos munka a kivitelnél – ezek a fő elvek, melyek a következőkben vezérelni fognak.

Budapest, 1921. január 16.

Délelőtt Grünwald Béla műtermébe (Zsigmond u. 20.) mentem, Grünwald felesége és nővére társaságában. Falust is ott találtam s gusztáltuk a kiállítandó képeket. Bár még kissé nyers állapotban vannak, igen jelentős kvalitásokat mutatnak. Van egy fürdőzési kompozíciója, mely színhangulatokban s elrendezésben kiváló. Az a törekvés, hogy a környező életből legyen a kép tárgya véve, nagy kvalitása a képnek. A Balatonban fürdő embereket ábrázol ugyanis a kép, de azért önkényesen van komponálva. Különösen színeiben. Én az ilyen témát azért egészen másként oldanám meg. Van ezenkívül egy kacsás tájképe, egy parasztudvar s ökrök a víz partján, mely utóbbiban az a sikerült, hogy komponált kép állatokkal s tájkép alkatrészekkel. Ilyen törekvésnek sikerült példája Courbet-nak egy, azt hiszem a párizsi Petit Palais-ban lévő tehenes képe. Ott azonban a formáknak teljes felhasználása is nagy jelentőséggel bír a színkvalitások teljessége mellett. Béla elsősorban kitűnő színkompozitőr, s e tekintetben olyan nagymértékű előnyöket rejt magában minden képe, hogy a rajzhiányokat feledteti az emberrel. Az én képeimen mindkét irányban sok a kívánni való, de nekem – szerénytelenül megemlítve – az öregek fölött egy kvalitásom van (s ez teszi képeimet a laikusok szemében kedvelté a hiányosságaim dacára), hogy világosan s meglehetősen értelmesen képzelem el témáimat. Ez a józanság s természetes logika későbbi, több kitartással készülendő képeimnek nagy kvalitást fog adni, éppen ezért bízom további fejlődésemben. Nagyon kíváncsi vagyok, hogy fognak hatni képeim Ernstnél. Holnap délelőtt már kezdi az én termemnek elrendezését s akkor megítéljük

majd, mely képeket hagyjuk el a kiállításból. Lehetséges, hogy Godánál lévő, másodszorban eladott képemet nem is állítom ki, ha a falak anélkül is ki lesznek töltve. Ismerőseim körében megindult az agitáció, hogy a látogatottság s vételi kedv nagy legyen, s nincs kizárva, hogy a törekvésünket siker koronázza. Falus minden jót ígér, Pollatschekék, Leichték,⁴¹ Elekék⁴² is megtesznek majd minden tőlük telhetőt s kellő reklámot csapnak. Már azért is nagyon szeretném, ha nagy közönségsikere volna a kiállításnak, hogy az a sok rosszindulat s reám minden ok nélkül bőszen ellenségem a méregtől rosszul legyen. Másrészt nagyon jól érezném magam, ha az a sok kép nem jönne vissza a műterembe. Direkt gátolnak a munkában, különösen most, hogy szeretnék más tendenciákat érvényesíteni az elkövetkezendő festményeimben – t. i. a megcsinálásukat illetőleg. Az az érzésem, hogy a legutóbbi képeimen kissé felületes voltam, nem erőltettem magam meg eléggé. A hiba tulajdonképpen abban van, hogy siettem a múlt nyári grafikai kiállításommal, s ezzel elütöttem magamat egy nagy, önálló kiállítás közeli lehetőségétől. A másik ok pedig a pénzszükség, mert ha most nem szerzek össze némi alaptőkét, úgy esetleg a nyári pangást nehezen tudom majd átkoplalni. Pedig ma is beszélgettünk róla Leichtékkal, hogy a nyáron egy hónapot együtt töltünk Siófokon. Azt hiszem, úgy pihenés, mint munka szempontjából nagyon hasznos lenne. Az olasz út egyelőre a távolba tolódott. Bécs és München lesz belőle valószínűleg s egy hazalátogatás Nagyszentmiklósrá.

Budapest, 1921. január 17.

Délelőtt is, délután is Ernstnél voltam. A képek a földön a fal mellett, melyre felakasztásuk terveződik. Eleinte nem voltam a hatásuktól elragadtatva. Délben ezzel a hangulattal jöttem haza. De délután valamit javult a helyzet. Elhoztak Godától még két képet, s így az anyag eléggé változatos lesz, annál is inkább, mert a többi teremben az enyéimtől egészen eltérő tárgyú és kezelésű festmények és rajzok lógnak. Az első teremben Zádornak kissé száraz, de ügyesen rajzolt városrészletei, az utána következő teremben Csáktornyaitól vannak tehetséges tájképek, melyek azonban kissé Mannheimer és Feiks Alfréd⁴³ keverék hatását keltik. Mégis kissé keveset tud a fiú, bár igen erős festési ösztöne van. Kandó néhány dolga határozott haladást mutatnak, örömmel konstataáltam, hogy tehetséges ember s csupán szorgalmasan kell neki dolgoznia. Igen sokat használt neki, hogy Béla mellett dolgozhatott a legutóbbi években, úgy Kecskeméten, mint a Balaton mellett. Azt hiszem intelligenciája s kétségtelen talentuma igen biztató s cseppet sem kell szégyenkeznünk majd miatta. Nekem azért

⁴¹ „Tegnap ebéd után Leicht Zsigmondné nevű nő jött látogatóba szép, szőke, 15 éves leánykájával, ki elhozta megmutatni rajzait is. Stróbl Zsiga ajánlotta ide őket növendéknek. A kislány (szintén Lili nevű) nagyon tehetségesnek és ügyesnek látszik, azt hiszem lehet valamit belőle majd faragni. Hetenként egyszer fogja majd bemutatni dolgait.” 1920. szeptember 11. KEMKI ADK, ltsz.: 19920/1977/XXI.

⁴² Falus Elek (1883–1950) grafikus, iparművész.

⁴³ Feiks Alfréd (1880–1953) festő.

is kellemes a dolog, mert így a Szinyei Társaság fiataljai nemsokára ki fognak tenni magukért. Vidovszkynak kell még alaposabban a hóna alá nyúlni jó tanácsokkal és nagy szeretettel, hogy szárazságából engedjen. Pólya tehetsége nem ad aggodalomra okot, Basch Andor a legutóbbi műcsarnoki képével pedig határozott tanújelét adta művészvoltának. Elvégre az nem utolsó dolog, ha valakinek munkája a tárlaton a legjobb, mint ahogy ezt guggoló aktjáról többen is konstatáltuk. Csak Szmrecsányi⁴⁴ talentumában nem bízom sokat, de elvégre kell egy társaságban egy legrosszabbnak is lenni. – Estefelé volt az Ernst Múzeumban egy kis tagjelölő gyűlésünk is, melyen egyéb, Társaságunkat érdeklő ügyekről is beszélgettünk. Utána kissé még a Fészekbe is felmentünk, majd Környei⁴⁵ koncertre a Zeneakadémiára. Környei lánya szavalta szörnyű rosszul ugyanolyan verseit s Környei szép hangja is mintha már hanyatlóban volna. Molnár Gézával⁴⁶ beszélgettem egy keveset, a New Yorkban vacsoráztunk Gárdossal, kinek felesége nem jött el a koncertre csúnya veszekedést rendezvén férjével ma délután. Úgy látszik ez se a legszerencsésebb házasságok egyike.

Budapest, 1921. január 20.

A mostani napok a rendezéssel telnek. Szóval nem dolgozom, csak arra tippelek, hogy fog beütni a kiállítás. A képek már fel vannak akasztva s elég jól néznek ki. Semmi esetre sem túlságosan ellankasztó a hatásuk, ami az én szempontomból fontos. Természetesen még mindig sok a bosszankodni való, különösen Lázár miatt, kinek hasznosságát nagyon elismerem, de igen nehéz ember, ahogy mondani szokás. Olyan dolgokba keveredik, amihez nem ért. Ezért ma este csúnyán összevesztünk, de természetesen nem lesz valami nagy utóhatása. Délután Rottmann⁴⁷ kérésére elmentem Kerekes barátjának egy pár régi képet megbecsülni, ami nem valami nagy eredménnyel végződött. Szegény Kerekes a tőzsdén sokat veszített s most kétségbeesésében képületbe akar fogni s itt kárpótolni magát. Azt hiszi, hogy minden héten lehet olyan fogást csinálni, mint az én képpemmel. (Ennek az árát különben sokallja Deutsch, nem valószínű, hogy legyen belőle üzlet.) Ma délután már fenn voltak néhányan a kiállításomban, tetszettek is nekik a képek, de még nem nyilatkoztak vétel tekintetében. Éppen ebből az ügyből kifolyólag vitatkoztam Lázár Bélával,⁴⁸ ki abszolút rossz üzleti érzékkel ajánlotta Miklósnak⁴⁹ a képeket. – Estefelé a Fészekben beszélgettünk, ott mesélték el kitűnő ellenfeleinknek Kóbor és Bedárnak⁵⁰ esetét, mely szerint előbbi borközi állapotban megkéstelte utóbbit.

⁴⁴ Szmrecsányi Ödön (1874–1954) festő.

⁴⁵ Környei Béla (1873–1925) énekes, az Operaház tagja. Leánya: Környei Paula (1899–1996) színésznő, költő.

⁴⁶ Molnár Géza (1872–1933) zenetörténész, egyetemi magántanár, neves zenekritikusa.

⁴⁷ Rottmann Aladár magánhivatalnok, Herman Lipót egykori katonatársa.

⁴⁸ Lázár Béla (1869–1950) művészettörténész, műkritikus, író, az Ernst Múzeum igazgatója.

⁴⁹ Miklós Andor (1880–1933) újságíró, lapszerkesztő *Az Est* lapok és az Athenaeum Rt. tulajdonosa.

⁵⁰ Kóbor Henrik (1885–1964) és Bednár János (1886–1932) festők egy Fészekbeli mulatság után verekedtek össze. Ld.: Egy bohém mulatság utójátéka a bíróságon. 8 *Órai Újság*, 1921. szeptember 2. 4.

Bár megbotránkoztató emberiség szempontjából a dolog, mégis nem nagyon tudok együtt érezni azzal az egész társasággal. – Most még pár napig tart az izgalom, holnap, holnapután újságírónap, vasárnap megnyitás, utána megy egy-két napig esetleges vásárlások. A börze nem valami kedvező s a Hegedüs Lóránt⁵¹ által jelzett adójavaslatok sem nagyon alkalmasok rá, hogy a vételkedvet emeljék. Bár sohasem lehet semmit sem tudni. Társaságunk minden este nagy propagandát fejtett ki a siker érdekében, bár már megszokhattam az ilyen premierszerű dolgokat, mégis izgat az ügy kimenele legalább mostanában, míg a kritikus hét el nem múlik. – Ma az integritás szoborokat⁵² néztem meg a Szabadság téren. Zsigáében sok a jó, Pásztorénak ügyes részletei sikerültek, általában kissé túltengő pátosz van bennük.

Budapest, 1921. január 21.

Elég későn keltem meghűlésemet vevén okul. Délelőtt Gyula bátyám állított be, ki visszaérkezett Bécsből. Szerencsés keresetről regél ilyenkor mindig, ebben egyek Ármin unokabátyámmal. Azt hiszem különben, hogy elég sokat keresnek, ami így is van rendjén. Mire bátyámmal az Ernstbe érkeztünk, már több újságíró volt jelen. Firnisszeltem képeimet, melyek így nyertek sokat hatásban. Viszont Csáki délután Decsényivel vétetett tőlem egy kis képet 12 ezerért. A vásár ezzel megindult. Azt hiszem az esti lapokban jó fogadtatásra számíthatnak képeink, ami minden esetre szükséges. Délután Gergely Pista⁵³ jött a *8 Órai* számára írni. Holnap, a második újságíró nap, s vasárnap végre a döntő megnyitás, melyen eldől, lesz-e anyagi sikerünk!

⁵¹ Hegedüs Lóránt (1872–1943) politikus, bankigazgató, pénzügyi szakember, író.

⁵² A Szabadság téren 1921. január 16-án avattak fel az ún. Irredenta-szoborcsoportot, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Pásztor János (1881–1945), Sidló Ferenc (1882–1954), Szentgyörgyi István műveit.

⁵³ Gergely István (1872–?) író, újságíró.